

Oponentský posudek
na habilitační práci

PhDr. Slavomila Fischera, Ph.D., MBA

PENITENCIÁRNÍ PÉČE A ANDRAGOGICKÁ INTERVENCE

Oponentka: doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.,
vedoucí Ústavu pedagogických a psychologických věd FVP SU v Opavě

Aktuálnost tématu, originalita práce, její společenská potřeba

Problematika penitenciární péče představuje výzvu pro různě zaměřené badatele vycházející z řady vědních disciplín. Relevantní poznatky o penitenciární péči ve vztahu k andragogice mají, dle mého názoru, jistě nesporný teoretický i praktický význam. Proto téma habilitační práce považuji za velmi žádoucí.

Při volbě tématu habilitační práce autor zúročil své více jak dvacetileté profesní zkušenosti v oblasti práce se znevýhodněnými skupinami, s jedinci se speciálními potřebami, a to nejen v oblasti etopedické, ale i v oblasti edukace a resocializace, tedy rovněž v oblastech zájmu andragogiky.

V Úvodu deklarovanou intencí hodnocené práce je posoudit možnosti andragogické intervence v průběhu uvěznění, stanovení závěrů a doporučení pro teorii a praxi andragogiky a dalších příbuzných vědních disciplín. Základním východiskem habilitační práce je především koncepce integrální andragogiky Vladimíra Jochmana, který andragogiku pojímal ne pouze jako vědu o vzdělávání dospělých, ale jako všestrannou péči o člověka. Z tohoto hlediska lze právě obsah předložené práce vnímat jako text, který uvedené bohatě naplňuje.

Habilitační práci, v rozsahu 140 stran (z toho 8 stran tvoří seznam odborných zdrojů, včetně zdrojů zahraničních), tradičně tvoří teoretická část (1. - 4. kapitola) rozložena cca na 80 stranách a empirická, která je uvedena v 5. – 8. kapitole, na stranách 88 - 128.

Úroveň a kvalita teoretické části práce (přehled poznatků)

Oddíly teoretické části korespondují se stanovenými cíli práce. První kapitola je věnována zejména možnostem uplatnění andragogické intervence v oblasti resocializace. Autor v této části mohl rozvést, resp. konkretizovat některé z andragogických teorií (s. 12), resp. koncepcí, které mají vazbu k předmětné problematice. Bohužel v části 1. 1 (Teoretická východiska) jsou uvedeny pouze „segmenty“ teoretických východisek. Následující

subkapitola objasňuje obecně známé pojmy resocializace a reedukace a jak autor v názvu uvádí – z pohledu andragogiky.

Rovněž obsah následující subkapitoly (Multidisciplinární ukotvení) opět přímo vybízí ke konkretizaci rozdílů v aktivitách a funkcích resocializační péče, resocializační výchovy a terapie z pohledu resocializační pedagogiky, penitenciární andragogiky, příp. sociální pedagogiky. U subkapitoly 1. 4 (Personální zabezpečení) velmi váhám o vhodnosti jejího zařazení do kontextu celé první kapitoly. Domnívám se, že zda by obsahově spíše souvisela s textem 4. kapitoly (Penitenciární péče jako součást akčního pole andragogiky). Jako nedostatek vnímám nejen absenci syntetizujícího shrnutí celé kapitoly vzhledem k cíli práce, ale i určité uvedení obsahu kapitoly.

Ve druhé kapitole *Zdroje delikvence kriminality a sociálně patologických jevů* (neměla být spojka *a* mezi delikvencí a kriminalitou?) autor vysvětluje zdroje, příčiny a faktory delikvence a dalších souvisejících jevů na základě jím vybraných teoretických konceptů. V případě biologicko-psychologického přístupu však mohou být rozlišovány jednofaktorové a multifaktorové biologické teorie, v této souvislosti postrádám např. zmínku o konstitučním přístupu (Ernst Kretschmer, William H. Sheldon aj.). Sociálně psychologickým teoriím autor věnoval, dle mého názoru, více pozornosti než ostatním přístupům. Ve výčtu postrádám psychoanalytické i behaviorální teorie. V případě sociologických teorií (s. 33) mohl autor, dle mého názoru, uvedené teorie analyzovat, příp. uvést i hlavní sociologická teoretická paradigmat (zde spatřuji přímou vazbu k andragogice), včetně interpretací vzniku sociálních deviací ve společnosti z hlediska těchto paradigmat. Dr. Fischer v dalším textu sice mnohé naznačuje, ale opět nesyntetizuje (viz Hřčka, Munková, Keller aj.). Opět i tato kapitola měla být nejen uvedena i zakončena závěrečným srovnáním zmíněných skutečností a ne (sice velmi výstižnou) citací jiných autorů.

Teprve v první subkapitole (s. 38, Vymezení pojmů kriminalita a delikvence) třetí kapitoly *Delikvence kriminalita a charakteristika jejích nositelů* (spojka *a* ?) autor vysvětluje základní pojmy, které se však v textu již vyskytovaly. Jistě by bylo vhodnější zařazení operacionalizace pojmů na úvod celé habilitační práce. Ale je to otázka názoru. Velmi rozporuplné pocity mám rovněž z používání termínů sociální patologie a sociální deviace na předcházejících stránkách habilitační práce (ač autor ve svých publikacích s nimi „pracuje“ velmi odborně, proč ne tedy v textu této práce?). Následující text třetí kapitoly je zdařilý, na mnoha stránkách autor zcela zřetelně deklaruje vazbu textu k andragogice, resp. k andragogické intervenci. Z této části práce je patrná výrazná profesní erudovanost

Dr. Fischera. V této části mám však výhrady k odkazům na zdroj statistických dat, které jsou uvedeny v tabulkách č. 1 – 4. Jedná se vždy o odkaz na vlastní dílo autora z roku 2014. I z textu habilitační práce však mělo být patrné, o jaký výzkum se konkrétně jednalo.

Čtvrtou kapitolu teoretické části *Penitenciární péče jako součást akčního pole andragogiky* vnímám jako klíčovou. Právě zde se autor již nezpochybnitelně zabývá problematikou spojenou s výkonem trestu (i vazby) z hlediska možností andragogické intervence. Souhlasím s autorem, který na s. 70 uvádí: „Andragogika sleduje úkoly, spočívající v nasměrování osobnosti delikventů do adaptivních sociálních struktur.“ K této části nemám výhrady, je zpracována zdařile.

Z hlediska obsahové struktury působí teoretická část vcelku příznivě (viz připomínka k operacionalizaci základních pojmů; k výkladu pojmů sociální patologie, sociální deviace). Mnohdy je však využito odkazů na vlastní monografie a v řadě případů jde i o poměrně starší odborné zdroje (např. Giddens, 1999; Čírtková, 1998; Petrusek, 1997 aj.). Přestože Dr. Fischer dokládá značnou sečtělост i schopnost orientace v poměrně složitých teoretických úvahách citovaných autorů, je text teoretické části občas encyklopedického charakteru (např. s. 16 – 17; 26 – 36 aj.). Celkově však vnímám teoretickou část jako podnětnou. Bohužel však nekončí žádným závěrem, shrnutím, ze kterého by vyplývalo, co z uvedeného je pro autora inspirativní, s čím polemizuje či na co se přímo odvolává. Jeho názor není příliš patrný.

Zpracování výsledků práce, interpretace výsledků

Vlastní empirickou část habilitační práce tvoří čtyři kapitoly, ve kterých jsou uvedeny výsledky autorovy vlastní činnosti (kapitolu pátou a šestou tvoří text projektu GAČR GA406/09/0367). Výzkumnými šetřeními autor zjišťoval rysy osobnosti delikventních jedinců, snažil se o odhalení příčin a důsledků delikvence a kriminality, a to vše z hlediska možností andragogické intervence při práci s delikventními jedinci. Jednotlivé kapitoly mají vždy shodnou strukturu – popis řešené problematiky, cíle šetření, charakteristika výzkumného souboru, zvolená metodologie, výsledky a především závěry i doporučení pro andragogickou teorii a praxi. Autor touto částí dokládá svoji odbornou erudovanost, využil širokou škálu metod (např. vlastní dotazník osobnosti delikventa s využitím zahraničních zdrojů, strukturovaný rozhovor formou intervalové škály, obsahovou analýzu lékařských zpráv, diferenciální inventář stresu), ze statistických metod pak např. Fisherovu LSD metodu, korelační analýzu, Tukeyovu HSD metodu, T test. Jedná se vlastně o kombinaci kvantitativního a kvalitativního přístupu. S interpretací získaných odpovědí se vypořádal dobře. Zpracování dat bylo jistě velmi náročné časově i odborně. Empirická část práce nabízí

zajímavé výsledky, autor prokázal zájem o interpretaci získaných dat, čemuž nasvědčuje množství údajů a tabulek v textu. V této části se jedná o soubor uveřejněných vědeckých prací doplněný komentářem, resp. aplikací autora do oblasti andragogiky. Text empirické části je koncipován přehledně, použitý způsob vyjadřování působí kultivovaným dojmem, výsledky šetření přináší řadu inspirací práce do oblasti andragogické intervence. V tomto smyslu je jeho postup možno považovat za originální, přinejmenším vzhledem k domácím pracím v této oblasti.

V empirické části však postrádám informaci o míře podílu autora na všech realizovaných a v habilitační práci interpretovaných výzkumů, včetně uvedení hlavního řešitele grantu a pracovního týmu.

Stupeň obtížnosti a přínos práce

Zvolené téma svou obtížností odpovídá požadovaným nárokům na habilitační práce. Autor zpracoval problematiku, které je v oblasti andragogiky zatím věnována malá pozornost, v podstatě žádná. Praktická relevance – možnosti andragogické intervence byla autorem objasněna. Habilitační práci nelze upřít fakt, že je zpracována se zájmem autora o sledované téma. K formální stránce, především ke stylistické úpravě a gramatice nemám žádné výtky, upozorňuji však na chybný zápis procent (např. s. 27 - 40%; údaje v tabulkách č. 1- 4, s. 44 – 46; s. 54 aj.), na tečku za číslováním hlavních kapitol, absenci spojky *a* v názvu druhé kapitoly.

Závěr

Výsledný dojem z habilitační práce je vcelku příznivý, ale neodpustila jsem si mnohé připomínky, které by měly být obsahem obhajoby. V předloženém textu autor prokázal přehled stávající odborné literatury k tématu, na mnoha místech práce dokázal schopnost reflexe a komparace této literatury. Jsem přesvědčená, že text habilitační práce rozšiřuje teoretické spektrum integrální andragogiky.

Na základě uvedeného jistě vyvstává otázka, zda oponentka není málo kritická nebo text habilitační práce je něčím mimořádný. Skutečnost je však taková, že Dr. Slavomil Fischer potvrdil své přednosti, které můžeme my, jež se zabýváme předmětnou problematikou jako autor, ocenit. Rovněž jeho bohatá publikační činnost je sama o sobě předpokladem k získání vědecko-pedagogické hodnosti docent.

Domnívám se, že předloženou habilitační práci lze přijmout jako podklad pro její obhajobu před vědeckou radou FF UP.

Otázky k obhajobě:

1. Konkretizujte „Některé andragogické teorie....“ (s. 12), resp. koncepce, které mají vazbu k předmětné problematice.
2. Objasněte rozdíl ve významu pojmů resocializace a reedukace z hlediska pedagogiky, psychologie, práva příp. dalších disciplín a z pohledu andragogiky.
3. Konkretizujte rozdíly v aktivitách (funkcích) resocializační péče, resocializační výchovy a terapie z pohledu resocializační pedagogiky, penitenciární andragogiky, příp. sociální pedagogiky.
4. Zdůvodněte zařazení subkapitoly 1. 4 (Personální zabezpečení) do první kapitoly pojednávající o problematice andragogické intervence v rámci resocializace.
5. Na základě jakých kritérií jste vybral uvedené teorie (s. 26 – 36)?
6. Uveďte sociologická teoretická paradigmat a jejich interpretaci sociálních deviací ve společnosti.
7. Proč je pro andragogickou intervenci důležitá znalost osobnostních charakteristik delikventů a typologie delikventní subkultury?
8. Konkrétně doložte Váš podíl na realizovaných výzkumech, uveďte hlavního řešitele interpretovaného grantu a složení pracovního týmu.

V Olomouci 21. ledna 2018

doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.